

אשכול יוסף

מאוצרותיו דרבי יוסף ז"ל סימן טוב שליכ"א
מוזכר הספרים "כרם יוסף" ו"א"ס פניה"ק ירושלים תובב"א

**"וישכב במקום ההוא", באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים
שעמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה (רש"י).**

מדוע אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה?

מפורסמים דברי הרמב"ם (ת"ת פ"ג), אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מן שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה, אמרו חכמים אין רנה של תורה אלא בלילה שנא' "קומי רוני בלילה", וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום שנא' "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי", וכל בית שאין נשמעים בו דברי תורה בלילה אש אוכלתו שנא' "כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח".

ומבואר שיש דין בלימוד תורה בלילה דוקא, שאין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה דוקא, וצ"ב מאי שנא יום מלילה, ומדוע התקדש הלילה להיות קניין והשגה לרוב חכמת התורה?

וכן מצינו בגמרא מנחות (ק). על מאמר הכתוב "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות" מאי בלילות? א"ר יוחנן אלו ת"ח העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקים בעבודה. וביאר המהרש"א דהרי עבודת הקרבנות היא ביום ולא בלילה והיאך הכתוב משבח את העובדים בבית ה' בלילות, ולכן מכח זה דרש רבי יוחנן שבהכרח הכוונה לעוסקים בתורה בלילה, שמעלה עליהם כאילו עוסקים בעבודתם. ומבואר שדוקא העוסקים בתורה בלילה מעלתם כעוסקים בעבודה לפני ולפנים, ותימה מה נשתנה לימוד התורה בלילה דוקא?

והנה יש שביארו שכוונת הדברים, שביום אדם טרוד במלאכתו, או לפי שאין מחשבתו פנויה ונקייה, לכן קניין רוב חכמת התורה הוי בלילה.

ואולם הדבר עדיין צ"ע, כי ברמב"ם מבואר במי שעוסק בתורה ביום, וכמו שכ' אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, ומשמע אפילו אם יברח ללמוד במערות ובמדברות, כמו שהיו עושים התנאים, בכל זאת קניין התורה של הלילה סגולתו יתירה וגדולה, וכן מבואר בפסיקתא רבתי (פי"א ה') שאינן מושלים בתורה אלא בלילה, וכן מבואר במדרש חזית (שה"ש ה' י"א) ומביאו הגר"א, שבתחילה ר' יוחנן ור"ל נחלקו, ר' יוחנן אמר אין רינה של תורה אלא בלילה שנא' "ותקום בעוד לילה", ר"ל אמר ביום ובלילה שנא' "והגית בו יומם ולילה", אמר ר"ל יפה לימדני ר' יוחנן שאין רינה של תורה אלא בלילה, שכאשר הייתי לומד וגורם בתורה ביום, בלילה היו הדברים מאירים ומתבארים. ומבואר שר"ל חזר בו והודה לרבי יוחנן, ומבואר שאף שהמדובר בעוסקים בתורה יומם ולילה, בכל זאת קניין השגת וחכמת ובהירות התורה היא בלילה.

וכן מבואר בטור (או"ח סי' רל"ח) שכתב, ובעניין לימוד הלילה יותר ויותר מבשל יום בני היזהר, כמו שאמרו חז"ל אין רינה של תורה אלא בלילה שנא' קומי רוני בלילה, גרסינן בעירובין (סה). אמר ר"ל לא איברא ליליא אלא לגירסא, ועוד אמרו (שם יח): א"ר ירמיה בן אלעזר כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה אינו חרב, הלכך כיון ששעות הלילה נוחין ורצויין ללמוד המבטלן עונשו מרובה, כ"ש שאם יארע לאדם מקרה שלא השלים חוקו בלימוד היום שישלימונו מיד בו בלילה ולא ידחהו כלל כמ"ש (שם סה). ברב אחא בר יעקב שהיה לו חוק קבוע ללמוד כך וכך ליום ופעמים שהיה טרוד ביום ולא היה יכול להשלימו והיה משלימו מיד בלילה. וכ"כ השו"ע (או"ח סי' רל"ח סעיף א') וז"ל, "צריך ליהדר בלימוד הלילה יותר מבשל יום, והמבטלו עונשו מרובה".

מסופר על בעל הכתב סופר זצ"ל שהיה רגיל ללמוד בחברותא יחד עם אחד מתלמידי ישיבתו בכל ליל שבת מהשעה שתיים בלילה ועד לתפילת שחרית, ואותו התלמיד היה אחראי לדאוג לנרות גדולים שלאורם היו לומדים כל הלילה, באחד מימי שישי חש אותו בחור שכוחותיו בל עמו, עייף ויגע, ואין ביכולתו להשאר ער וללמוד עם הכתב סופר כל הלילה, התחכם וגמר בליבו שלא להכין את הנרות הגדולים בחדר לימודו של בעל הכתב סופר, שעל ידי כך הוא ורבו יוכלו לישון בשלווה עד לאור הבוקר, ובליל שבת קודש באישון לילה בעת הקבועה העיר הכתב סופר את תלמידו וכונן את צעדיו לעבר חדר תלמודו, וכשנכנס פנימה נדהם ונחרד לגלות שהנרות אינם דלוקים, מרוב צער ועוגמת נפש, לא יכול היה לעצור ברחו, ופרץ בבכי מר מגרונו על שלא יזכה לשקוד על תלמודו בליל שבת זו כדבעי, הרגיש בחוש כי עונג השבת שלו הושבת!

עוד מסופר על האדמו"ר מגור הגאון ר' אברהם מרדכי זצ"ל בנו של השפת אמת מסופר שביום שישי כ"א אדר שנת תרס"א עת עסקו יהודי העיירה גור בהכנות לקראת השבת, פרצה שריפה גדולה לתקפ"ק, וכמעט כל הישוב היה למאכלת אש, נסיונות הכיבוי לא נשאו פרי, והתושבים המבוהלים התרוצצו ממקום למקום, כל איש ניסה להציל את עצמו וילדיו, ואולי מעט גם מרכושו, ורק סמוך לכניסת השבת שככה האש. בעיצומה של השריפה הצליח רבי אברהם מרדכי בנו של האדמו"ר השפת אמת להציל מן הלהבות את כתביו החמוסים של אביו, והיות שאנדרלמוסיה רבה שררה בכל, נשארו הכתבים תחת ידו למשך כל יום השבת, רשאי היה לעיין בתוכם ללא הגבלה, דבר שהיסב לו אושר רב. באותה דליקה נשרפו כל המטלטלין והחפצים שהיו בדירתו הקבועה של רבי אברהם מרדכי, והעולה על כולנה היתה ספרייתו היקרה והעשירה, שכל כך הרבה כח ומח השקיע ברכישת כל ספר וספר שבספריה מלבד שוויה הכספי לאין ערוך, והיתה חביבה עליו כבבת עיניו, אף על פי כן גם בשעה טרופה זו שכל רכושו עלה באש והלך לאבדון, היה עסוק וספון אותה השבת רבי אברהם מרדכי בכתבי תורתו של אביו, שהיתה חתומה באוצרותיו כל הימים, לא היה כל חללא דעלמא שוה בעיניו לעומת האושר הזה, עד שהתבטא ואמר "כזו שבת טובה, לא היתה לי בכל ימי חיי!"

ומספרים עוד על הגאון ר' שמואל קובלסקי זצ"ל שהיה מהלך במוצאי שבת קודש אחר הבדלה ומטייל בישיבות הקדושות, ולפליאת ידידיו, השיב כי הוא מחפש שידוך לביתו, באומרו, כיצד אדע האם הבחור באמת מתמיד בלימוד התורה, לכן בשבתות ומוצאי השבתות ובימים טובים עובר אני בבתי המדרשות ובהיכלי הישיבות שבעיר, בולש ומחפש אחר בחור בן תורה אמיתי לבתי..."

וכן מצינו ברש"י בשם חז"ל עה"פ (בראשית כ"ח י"א) "וישכב במקום ההוא" לשון מיעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה. ומדוקדק ברש"י העניין שיעקב לא שכב בלילה, הגם שלא שכב אף ביום, מכל מקום רש"י מדגיש לעיקר את העניין שיעקב לא שכב בלילה, והיינו שבזה קנה את עיקר קניינו על ידי עמל תורתו באותם השנים.

ונראה לכאור בס"ד דהנה חז"ל דרשו כן מהמקרא "עבדי ה' העובדים את ה' בלילות" הרי שדקדק הכתוב לקרוא לעוסקים בתורה בלילה "עבדים", והיינו על היותם מתמסרים בעבודת ה' בלימוד התורה כעבדים אל אדוניהם ממש, והטעם כי העבודה בלילות מורה על עבדות, כמו שמצינו בעבד עברי שנא' "כי משנה שכר שכיר עבדך", ודרש חז"ל (קידושין טו.) שעבד עברי עובד את אדונו ביום ובלילה, והקשו וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד אף בלילה והלא כבר נאמר כי טוב לו עמך, אלא מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית להרבות לו וולדות ועבדים, ומכל מקום מבואר כי עיקר מושג עבדות הוא במי שמשועבד לאדונו לשרתו ולעובדו אף בלילות, ולכן הכתוב קורא לעוסקים בתורה בלילה עבדי ה'. וכן אנו מוצאים שאת כל החכמות בני האדם לומדים ביום בלבד, וכך כל האוניברסיטאות סגורים ומסוגרים בלילה על מנעול ובריה, ובלילה אותם בני"א פנויים להתעדן במנוחת נפשם, לטייל או להתענג בענייני והבלי העולם, משא"כ העומדים בבית ה' בלילות, אלו הממיתים עצמם בעסק התורה בלילה מורים על היותם עבדים באמת להש"ת, וממילא התורה נמסרת להם וזוכים לרוב חכמתם בכח הלימוד של הלילה.

ובזה ניחא מה שרש"י הוסיף להדגיש שיעקב אבינו לא שכב בלילות, כי זה מורה על עיקר גדולתו ושבחיו שבאה התורה לספר, שבזה נעשה מרכבה לשכינה וזכה להיות עמוד התורה.

וכן מצינו ברש"י עה"פ (ויחי) "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים", שפירש שרובץ הוא כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומין בתחומי העיירות שמוליד שם פרקמטיא, ומבואר כי מלבד המעלה שיששכר נושא על שכמו לסבול עול תורה, יש מעלה נוספת שנושאו בלילה, ומרן הגר"ד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון בספרו ביקר יבין (עמ' קס"א) הוסיף להקשות על המשך הפסוק, "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד", דהנה צ"ב כיצד על ידי שרואה שהמנוחה הוא דבר טוב, הרי הוא בא לידי ויט שכמו לסבול, והרי איפכא מסתברא שאם המנוחה היא טוב, ראוי להיות כמנוחה ולא לתת שכמו לסבול. ברם לאור האמור ניחא, כי אדרבה בזה שרואה שהמנוחה הוא דבר טוב, הרי הוא מקבל על עצמו עול תורה להיות בבחינה של עבד ממש לה', היפך גמור של מנוחה, וזהו שבחו של יששכר.

ובזה ניחא מה ששינונו באבות (פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. ומקשים העולם למה בשביל להשיג דרכה של תורה צריך לחיות חיי צער נוראים, מים במשורה תשתה, על הארץ תישן וכיוצא באלו, ועוד היאך עם כל חיי צער אלו הדבר עולה בקנה אחד עם אשריך בעוה"ז, ובפשטות י"ל שאפילו אם האדם יאכל רק פת במלח ומים במשורה, וישן

על הארץ, ויחיה חיי צער של הגוף החומרי, בכל זאת ירגיש טוב ועונג בעולם הזה בבחינת אשריך בעוה"ז בטוב מתקנות ועריבות התורה. אמנם לאור האמור י"ל שכוונת התנא דאדרבה מי שהוא עמל בתורה ואינו נותן מנוחה לגופו ותנומה לעפעפיו שישן על הארץ, שזהו מורה על היותו עוסק בתורה אף בלילות, אז הוא בבחינת אשריך בעוה"ז, שזוכה הוא לתואר עבד ה' ולכתר תורה, ואין לך אשריך בעולם הזה יותר מכך, שכל הזוכה לכתרה של תורה מלבד מעלתה, זוכה לדברים הרבה כמאמר התנא באבות (ו' א') במי שעוסק בתורה לשמה, שבין היתר נהנין ממנו עצה ותושיה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחיבור דין, ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

וכיוצא בזה ראיתי עתה לרבינו מרן הגר"ד כהן שליט"א (שם) שביאר ביישוב הנ"ל ובביאור יסוד הטעם שאין אדם קונה רוב חכמתו אלא בלילה וז"ל, לימוד התורה בלילה הוא הביטוי של עמל התורה וההתחברות לתורה, דהנה אחז"ל בגיטין (נז): אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וכתב הרמב"ם בהלכות ת"ת (ג' י"ב) אין דברי תורה מתקיימים במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין מתוך מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי חכמים, ומבואר שחיבור האדם לדברי התורה אינו קיים באדם בטבעו, אלא צריך להתייגע על התורה מעבר לכוחו הטבעי, ולכן כל עוד שהוא מחזיק במציאות חייו הטבעית אין בכוחו להשיג את חכמת התורה, ורק על ידי שממית עצמו הטבעית ומשקיע את כוחו בעסק התורה, זוכה שתתקיים התורה בידו, ולפיכך עיקר קניינו בתורה מגיע ע"י שעוסק בתורה בלילה, שזמן הלילה הוא הזמן שמצד טבע האדם הינו מוכן למנוחה והבראת גופו, וכאשר מבטל את המנוחה ואינו נותן שינה לעיניו אלא עוסק בתורה, הוא ממית את החיים הטבעיים, ומחבר את עצמו לחיים רוחניים של חיי התורה".

בשורה משמעות
לבקשת רבים - זווילע המלאי של ספרי המוזבר שליט"א:
 "כרם יוסף" על הש"ס, "מערצ'י יוסף, ברית מילה, "טבעת יוסף" זופה וקידושין, "אשכול יוסף" עה"ת, "שאלת יוסף" סכנה ורפואה ושא"ס בחזות הספרים המרכזית יפה לוף צומת בר איכל ירושלים.

להאזנה לשיעורי
 מוה"ר יוסף זלי סיבין טוב שליט"א
 מוזה"ס "כרם יוסף" על הש"ס ושא"ס

073-371-8053
 שמעו ותזוי נפלאכם
 שיעורים חדשים לפרשת "ויצא":
 196 חידושים בפרשת השבוע / 197 שיחה לפרשת ויצא
 ניתן להוריד את השיעורים ממערכות "קול הלשון" ברחבי הארץ.